

جستاری در هنگام فراغت
جلد ۲: نگاهی به سفر و جهانگردی در ایران
صلاح الدین محلاتی

جستاری در هنگام فراغت

جلد دوم:

نگاهی به سفر و جهانگردی در ایران

جستاری در هنگام فراغت

جلد دوم:

نگاهی به سفر و جهانگردی در ایران

صلاح‌الدین محلاتی

۱۳۸۸

فهرست

آغاز سخن یازده

فصل نخست: زمینه‌های جغرافیایی و تاریخی ۱

الف) زمینه‌های جغرافیایی ۱

۱. موقعیت جغرافیایی ۱

۲. شرایط آب‌وهوایی ۲

۳. جمعیت و ویژگی‌های قومی ۳

ب) زمینه‌های تاریخی ۴

۱. ایران پیش از اسلام ۴

۲. ایران پس از اسلام ۵

۳. ایران اسلامی، سرزمین مذاهب ۶

فصل دوم: جاذبه‌های ایران - ایران کانون بالقوه جذب جهانگرد ۷

۱. جاذبه‌های طبیعی ۷

۲. جاذبه‌های انسانی - فرهنگی ۸

۱. ۲. جاذبه‌های تاریخی ۸

۲. ۲. گنجینه‌ها ۹

۲. ۳. صنایع دستی ۱۰

۲. ۴. سنن و آداب و رسوم ۱۱

۲. ۵. جاذبه‌های مذهبی ۱۲

فصل سوم: نگاهی به پیشینه جهانگردی و مهمان‌نوازی ایرانیان ۱۵

الف) پیش از تاریخ ۱۵

۱۶ (ب) دوران تاریخی
۱۶ ۱. دوران عیلامیان
۱۶ ۲. روزگار هخامنشیان
۱۷ ۳. دوران سلوکیان
۱۸ ۴. روزگار اشکانیان
۱۸ ۵. دوران ساسانیان
۱۹ ۶. دوران اسلامی
۲۴ ۷. دوران مغولان
۲۷ ۸. روزگار صفویان
۳۳ ۹. روزگار قاجاریان

۴۷ فصل چهارم: سازماندهی جهانگردی نوین در ایران
۴۷ کامیابی‌ها و ناکامی‌ها
۴۸ سرگذشت جهانگردی نوین در ایران
۴۸ ۱. پیش از انقلاب
۵۱ ۱. ۱. سازمان جذب سیاحان
۵۳ ۲. ۱. شرکت سهامی تأسیسات جهانگردی
۵۳ ۳. ۱. مدرسه عالی مهمانداری
۵۴ ۴. ۱. کارهای آموزشی پیش از ایجاد مرکز آموزش خدمات جهانگردی
۵۴ ۵. ۱. مرکز آموزشی خدمات جهانگردی
۵۵ ۶. ۱. آموزشگاه‌های خدمات جهانگردی
۵۶ ۷. ۱. وزارت اطلاعات و جهانگردی
۵۶ ۸. ۱. مدرسه عالی خدمات جهانگردی و اطلاعات
۵۷ ۲. پس از انقلاب
۶۱ ۱. ۲. دادن جواز برپایی تأسیسات جهانگردی و مهار کار آن‌ها
۶۲ ۲. ۲. پژوهش، آموزش و برنامه‌ریزی
۶۶ ۳. ۲. خدمات آماری
۷۱ ۴. ۲. نگاهی به پیشینه برنامه‌ریزی ملی برای گسترش جهانگردی در ایران

۲. ۵. تبلیغات و بازاریابی، امور بین‌المللی و تسهیلات..... ۷۹

فصل پنجم: نگاهی به ساختار و تغییرات اداری، هدف‌ها و برنامه‌ها و کارکرد بخش

- جهانگردی ۹۱
- ۱. نمودار تشکیلات سازمان ایرانگردی و جهانگردی ۹۴
- ۲. واگذاری واحدهای اقامتی و پذیرایی ۹۶
- ۳. ایجاد یگان‌های استانی ۹۶
- ۴. پیدایی سازمان میراث فرهنگی و «گردشگری» ۹۶
- ۵. نگاهی به وضعیت نیروی انسانی ۹۹
- ۶. نگاهی به قوانین و کارکردهای توسعه جهانگردی ۱۰۳
- ۷. جایگاه جهانگردی در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۰۳
- ۸. هدف‌های کیفی ۱۰۳

فصل ششم: سیاست و برنامه اجرایی برای رسیدن به هدف‌ها..... ۱۰۷

- ۱. جایگاه جهانگردی در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۰۸
- ۲. سیاست‌های راهبردی ۱۰۹
- ۳. راه‌کارهای اجرایی ۱۱۰
- ۴. هدف‌های کمی و مهم ۱۱۳
- ۵. نگاهی به بخش جهانگردی در برنامه چهارم توسعه اقتصادی ۱۱۷
- ۵. ۱. هدف‌های کمی برنامه چهارم توسعه در بخش جهانگردی ۱۱۸
- ۵. ۲. سیاست‌های کلی ۱۱۸

فصل هفتم: برنامه اجرایی و عملیاتی برای تحقق اهداف کمی ۱۳۸۶ ۱۲۱

- ۱. قوانین و مصوبه‌های مربوط به جهانگردی ۱۲۱
- ۲. شورای عالی ایرانگردی و جهانگردی (۱۳۷۵-۱۳۷۰) ۱۲۲
- ۳. شورای هماهنگی امور ایرانگردی و جهانگردی استان‌ها ۱۲۵
- ۴. قانون پیوند سازمان صنایع دستی با سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ۱۲۵
- ۵. قوانین و برنامه‌ها و سیاست‌های اجرایی در بخش جهانگردی ۱۲۷

۱۲۷	۵. ۱. سیاست‌های اجرایی
۱۲۷	۵. ۲. اقدامات سازمان‌افزایی
۱۲۸	۵. ۳. اقدامات انسان‌افزایی
۱۲۹	۵. ۴. اقدامات نرم‌افزایی
۱۲۹	۵. ۵. توسعه پژوهش در زمینه‌های میراث فرهنگی و گردشگری
۱۳۰	۵. ۶. سرعت و وسعت بخشیدن به حفاظت و مرمت آثار تاریخی
۱۳۱	۵. ۷. اقدامات مهم و اساسی

۱۳۵	فصل هشتم: آمار جهانگردی در ایران
۱۳۵	نگاهی به آمار و آمارگیری جهانگردی در ایران
۱۳۸	۱. شمار ورود - جهانگرد
۱۴۳	۲. درآمد‌های جهانگردی ایران
۱۴۷	۳. سفر ایرانیان به بیرون از کشور
۱۵۲	۴. ارزیابی

۱۵۷	فصل نهم: تسهیلات جهانگردی در ایران
۱۵۷	۱. شبکه‌های راه‌ها و ترابری
۱۵۷	۱. ۱. راه‌های زمینی
۱۶۰	۲. ۱. شبکه راه‌آهن
۱۶۱	۳. ۱. راه‌های هوایی
۱۶۲	۴. ۱. راه‌های دریایی
۱۶۳	۲. مؤسسه‌های پذیرایی اقامتی
۱۶۳	۲. ۱. رشد گنجایش مؤسسه‌های پذیرایی
۱۶۹	۳. دفترها و مؤسسه‌های خدمات مسافرتی و جهانگردی

۱۷۳	فصل دهم: تنگناها و سختی‌های جهانگردی و مسافرت در ایران و پیشنهادها
۱۷۴	۱. دسته‌بندی تنگناها
۱۷۵	۱. ۱. ساختار و ترکیب اداری و نیروی انسانی ناجور

۱۷۸.....	۱. ۲. سختی آمد و رفت.....
۱۸۲.....	۱. ۳. خدمات رفاهی.....
۱۸۷.....	۱. ۴. امنیت - آزادی.....
۱۸۹.....	۱. ۵. چالش در پوشش و منظر و چشم انداز.....
۱۹۹.....	۱. ۶. ناهنجاری های اداری - سیاسی.....
۲۰۱.....	۱. ۷. تنگناهای اقتصادی.....
۲۰۴.....	پیشنهادها.....
۲۰۹.....	پایان سخن.....
۲۱۱.....	کتابنامه.....
۲۱۵.....	نمایه.....

آغاز سخن

در نوشته پیشین (جلد نخست) از عوامل و زمینه‌های لازم برای جذب جهانگرد و برانگیختن و پدیدآوردن انگیزه سفر در آدمی سخن گفتیم و دانستیم که موقعیت و ساختار جغرافیایی و شیوه مدیریت و تشکیلات کشور از مهم‌ترین پدیدآورندگان جاذبه‌های جهانگردی است.

بوم پاک میهنم ایران سرزمین گسترده‌ای است که یک میلیون و ۶۴۸ هزار کیلومترمربع از خشکی‌ها را در یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین جایگاه‌های گیتی دربرگرفته است. فلات پهناور ایران امروز که فقط بخشی از ایران بزرگ باستانی است، میان ۲۵ و ۴۰ درجه عرض شمالی و ۴۴ تا ۶۳ درجه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرار گرفته است. به سبب پهناوری و پراکندگی در عرض و طول جغرافیایی و ساختار زمین‌شناسی و همچنین بهره‌مندی از دو دریای مازندران در شمال و خلیج فارس و دریای عمان در جنوب از طبیعتی گوناگون و بس رنگین برخوردار است.

کهن‌بوم ایران، از پگاه تاریخ به سبب همین اوضاع جغرافیایی قرارگاه و زادگاه قوم‌ها و طایفه‌ها و مردمانی بوده است که با الهام از طبیعت بخشنده و زیبا، بنیان فرهنگ‌ها و تمدن‌های بس درخشانی را گذاشته‌اند که پیوسته بر تارک تاریخ بشری می‌درخشیده و همین درخشش مدنیت و رنگارنگی طبیعت از دیرباز جهانیان را مفتون و شیدای خود ساخته است.

به‌راستی میهن عزیزمان ایران به‌تنهایی جهانی است، سرشار از زیبایی‌های دل‌انگیز و روح‌نواز طبیعی و انسانی، گوهری است جهان‌تاب و کعبه آمال و دل‌های خاکیان که می‌توان آن را به صورت یکی از مهم‌ترین جایگاه‌های جلب مسافر و جهانگرد درآورد. در فصل نخست این نوشته از زمینه‌های جغرافیایی و تاریخی جهانگردی ایران به کوتاهی سخن می‌گوییم. در فصل دوم جاذبه‌های گوناگون طبیعی و تاریخی و انسانی این سرزمین را به گفت‌وگو می‌گذاریم.

در فصل سوم، نگاهی به پیشینه جهانگردی و مهمان‌نوازی ایرانیان در دوران گوناگون تاریخی می‌اندازیم که با استناد به گفته‌ها و نوشته‌های جهانگردان نامی و پراوازه‌ای نوشته شده است که طی سده‌ها به ایران آمده‌اند.

در فصل چهارم از سازماندهی جهانگردی نوین در ایران سخن می‌رود و در فصل پنجم به ساختار و تغییرات اداری، هدف‌ها و برنامه‌ها و کارکرد بخش جهانگردی می‌نگریم. فصل ششم به تشریح سیاست و برنامه‌های ایران برای رسیدن به هدف‌ها اختصاص یافته است. در فصل هفتم به آمار جهانگردی ایران نگاهی می‌اندازیم. در فصل هشتم سخن از تسهیلات جهانگردی در ایران به میان می‌آید و فصل نهم به برشمردن تنگناها و مشکلات جهانگردی و مسافرت در ایران و پیشنهادهایی در این زمینه اختصاص یافته است.

* * *

پروردگارا، سپاس تو را گویم که دگر بار مرا از سر مهر آفرینندگی خود توانایی بخشیدی تا بتوانم دریافته‌ها و یافته‌های نارسای خود را در مورد جایگاه ایران عزیزم، این دُورنادر هستی، در زمینه یکی از پویاترین فعالیت‌های روزگار کنونی بشر یعنی سازوکار هنگام فراغت و جهانگردی، در دسترس اندیشه و داوری دانشجویان ارجمند، فرهیختگان بزرگوار و سکانداران مدیریت کشور بگذارم، بدان امید که گامی خُرد در راه شناخت سختی‌ها و مشکل‌های توسعه ایران زمین برداشته باشم.

آرزو دارم که ارباب خرد و صاحب‌نظران دوراندیش با داوری دادگرانه در مورد آنچه که در این نوشته مطرح شده است، نخست نارسایی‌های آن را گوشزد کنند و مرا رهین منت خود سازند، دوم آنکه با ارائه راه‌ها، ناهمواری‌های موجود بر سر راه توسعه همه جانبه ایران را هموار سازند.

از سرکار خانم آذر مه سنجری که سختی آماده‌سازی این نوشته را پذیرفتند و سرکار خانم سمیرا دهقان که خستگی حروفچینی آن را بر خود هموار نمودند و از آقای آرمان خرمک برای طراحی جلد کتاب از ژرفای دل سپاسگزارم. کامیابی مسئولان و همه دست‌اندرکاران چاپ و نشر کتاب در دانشگاه شهید بهشتی را از پروردگار توانا خواستارم.
(smahallati1117@yahoo.com)

صلاح‌الدین محلاتی

استاد پیشین دانشکده علوم زمین، گروه جغرافیا

تابستان ۱۳۸۸

دوازده